

XII KORUNK

FÓRUM • KULTÚRA • TUDOMÁNY

BÁRÁNY TIBOR
BERETZKY ÁGNES
CODÁU ANNAMÁRIA
CSAPODY MIKLÓS
DEMÉNY PÉTER
FÜLÖP DOROTTYA
GÁCS ANNA
GÁL HUNOR
JAKAB VILLÓ HANGA
KÁROLYI CSABA
LÁNG ZSOLT
LAPIS JÓZSEF
LÁSZLÓ SZABOLCS
NAGY ANNA
NEMES Z. MÁRIÓ
SÁNTA MIRIÁM
SZÁNTÓ T. GÁBOR
ÜTŐ GUSZTÁV
ZELEI DÁVID

9

KORTÁRS KRITIKA

III. FOLYAM
2019.
SZEPTEMBER

JK

KORUNK

FÓRUM • KULTÚRA • TUDOMÁNY

HARMADIK FOLYAM • XXX/9. • 2019. SZEPTEMBER

TARTALOM

LAPIS JÓZSEF • Kis kritikai thesaurus	3
CODÁU ANNAMÁRIA • A dialogikus kritika lehetőségeiről. Néhány atipikus formátum	10
GÁCS ANNA • Miért nem kritikus a booktuber, és miért olyan mégis?	17
BÁRÁNY TIBOR • Az élesztőaffér. Vázlat kritika és hatalom viszonyáról	26
GÁL HUNOR • a szomjúságról, fekete szavak, kihatolás (<i>versek</i>)	38
ZELEI DÁVID • Pillanatkép folyóirat-kritikánkról: kik, miről, hogyan írtunk 2018-ban?	40
KÁROLYI CSABA • Az ÉS-kvartetttről	47
LÁNG ZSOLT • Pár beszéd kísérletek	54
SZÁNTÓ T. GÁBOR • Európa-szimfónia (<i>próza</i>)	57
NEMES Z. MÁRIÓ • A Galactus-per. Kritika az irodalmi multiverzumban	61
SÁNTA MIRIÁM • (ember) (embernek) (farkasa).	66
JAKAB VILLÓ HANGA • Kamaszkritikák a Cimborá oldalain	70
LÁSZLÓ SZABOLCS • Fülbemászó történetek – egy digitális műfaj genealógiája ...	74

■ HISTÓRIA

BERETZKY ÁGNES • Volt egyszer a Monarchia... – Éljen sokáig a Brit Birodalom! Az etnikai világosság brit bajnokai és nacionalizmusuk ellentmondásai	81
---	----

■ MŰHELY

CSAPODY MIKLÓS • Polgártársak a peremvidéken. Fábián Ernő (1917–2000) és Gáll Ernő (1934–2001)	90
--	----

■ MŰ ÉS VILÁGA

NAGY ANNA • „Clio a hetes buszon”. Kép és szöveg viszonya Bruno Bourel és Parti Nagy Lajos <i>Fényrajzok</i> című könyvében	99
---	----

■ TÉKA

DEMÉNY PÉTER • Egy kritikus emlékei (<i>Sasszé</i>)	108
---	-----

FÜLÖP DOROTTYA • „Fönn a havas tajgán valahol”. Varró Dániel: <i>A szomjas troll. Kis viking legendárium</i>	110
VÁNYOLOOS NOÉMI • Minden komdhatatlan benne van kimondatlanul. Tóth László: <i>Wittgenstein szóvivője avagy Mondatok a 'mondatlan' és 'mondhatatlan' regényéhez</i>	115
MEDGYESI EMESE • Sok hangon a hallgatás ellen – kortörténet négy könyvben. Tompá Andrea: <i>Omerta – Hallgatások könyve</i>	118
BALOGH DÓRA • A divat társadalmi kontextusai. F. Dózsa Katalin – Szatmári Judit Anna – Szentesi Réka (szerk.): <i>Divat, kultúra, történelem. Divattörténeti tanulmányok</i>	120
■ ABSTRACTS	126

■ KÉP

ÜTŐ GUSZTÁV

ALAPÍTÁSI ÉV 1926

Kiadja a Korunk Baráti Társaság ■ Tiszteletbeli elnök: DEGENFELD SÁNDOR
Főszerkesztő: KOVÁCS KISS GYÖNGY (történelem) ■ A szerkesztőség tagjai: BALÁZS IMRE JÓZSEF
(főszerkesztő-helyettes, irodalom), CSEKE PÉTER (médiatudomány), RIGÁN LÓRÁND
(filozófia, a Korunk–Komp-Press Kiadó felelős szerkesztője)
■ Gazdasági vezető: KOVÁCS GÁBOR ZSOLT, Grafikai arculat: KÖNCZEY ELEMÉR, SZENTES ZÁGON
■ A Korunk grémiuma: DERÉKY PÁL, ILIA MIHÁLY, KOVÁCS ANDRÁS,
POMOGÁTS BÉLA, ROMSICS IGNÁC, TÁNCZOS VILMOS, TETTAMANTI BÉLA, ZALÁN TIBOR
■ Kiemelt támogató a Communitas Alapítvány és a Romániai Magyar Demokrata Szövetség.
A megjelenéshez továbbá támogatást nyújt a Nemzeti Kulturális Alap, a Bethlen Gábor Alap,
a bukaresti Művelődési Minisztérium, a Kolozs Megyei Tanács és az Amerikai Magyar Koalíció – Cultural
Foundation for Transylvania
■ Szerkesztőség: Kolozsvár, Str. gen. Eremia Grigorescu (Rákóczi út) 52.
Telefon: 0264-375-035; 0742-061-613; ■ Postacím: 400750 Cluj, OP1. cp. 273, Románia;
Internet: www.korunk.org; <http://epa.oszk.hu/00400/00458>; e-mail: korunk@gmail.com
■ Nyomda: ALUTUS, Csíkszereda, Hargita út 108/A. Tel./fax: 0266-372-407
■ Előfizetést a szerkesztőség is elfogad: egyévi előfizetés díja 60 RON.
A KORUNK magyarországi terjesztését Tóth Ernő Béla E. V. végzi;
a lap megrendelhető a következő telefonszámon: 06-303-539-724, illetve e-mailen: erno.toth.deb@gmail.com
■ Revistă culturală finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale
■ Revistă editată de Asociația de Prietenie Korunk
(400304 Cluj-Napoca, str. gen. Eremia Grigorescu nr. 52.; Cod fiscal 5149284)
■ ISSN: 1222-8338

lán van, aki nem tudja, hogy ez a szokásmondás a *Bartók* című versből való.) Egyikőjük – nem Esterházy – előreugrott, rám irányította mutatóujját, és azt mondta: – Melyikünk a Kodály?” (*Esterházy Péter – ÉS*, 2017. június 30.) Ravasz ez a beszúrás, hiszen könnyen ki lehet találni, hogy ki az, aki kérdez, ha nem az egyik a kettő közül. Gonosz a kérdező, hiszen ugyan mit lehet erre válaszolni, mi a jó válasz. Radnóti nem is írja meg, hogy mit válaszolt.

És akkor a megígért indiszkrécio: „A múlt század hetvenes éveinek elején Pécsen egy Janus-ünnepségen megjelent a néprajztudós Dömötör Tekla – lánya halála után. Mindenki tapintattal és részvétellel vette körül, jellegzetesen hangtompítva beszélt vele, de óvakodott a rettenetes tragédiát szóba hozni. Weöres odafordult hozzá a Nádor szálzó vacsoraasztalánál, s jó hangosan, magas fejjel, mely alkalmatlan volt érzelmek kifejezésére, megkérdezte: – Mondja, Tekla, miért lett öngyilkos a Kati? Szemben ültünk velük, szerettem volna kétdimenziósan belesüllyedni a szőnyegbe. De Teklának jót tett ez a szenttelen kérdés. Hosszan válaszolt – végre beszélni tudott a történetéről.” (*ÉS* – 2018. június 29.) Ebben minden benne van. Hogyan bontja le egy pimasz kérdés a jólneveltség álfalait? Hogyan nyit meg egy olyan lelki csapot, mely különben mindörökké zárva maradt volna? Hogyan gyógyít, miközben első pillanatban a bumfordiságát érzékeljük?

Nem hiszem, hogy akár a Nádas–Esterházy-történet, akár ez független lenne Radnótitól, hiszen ő vette észre, ő jegyezte le mindkettőt, és a történetek sem függetlenek a lejegyzőjüktől. Ilyenkor látszik, hogy a terjedelmi megkötés mennyire jót tett az írások-

nak – ha *eleve* könyvbe szánja, talán egyik portré sem lett volna ennyire poentírozott.

Koltai Tamás valahol leírja, mennyire szerette, ahogyan szolnoki színigazgató korában Schwajda György szárazon, szinte harapósan beszélgetett a kritikusokkal a büfében: nem zsarolta őket a kedvességével. Valami ilyesmit érzek Radnóti portréírói éthoszában is, mely kritikus éthoszából fakad. Mi marad a kritikusból, aki a szerzőknek gazsulál? Semmi. Hogyan lehet hitele annak, aki nem tart mértéket? Radnóti azonban nemcsak Csoóri halála után, az *ÉS*-ben írta meg, hogyan indult szellemi hanyatlásnak az egykori nagy egyéniség, hanem már a *Holmi* 1992. júniusi számában közölt *Etnosz és démosz*ban is; és Nádaszt illető kétegyeit is megírta mindig. Tartotta magát egyik mintaképéhez, Lessinghez, akitől egyik tanulmányában ezt idézte: „Ha műbíráló lennék, ha ki merném akasztani a céget, hogy kritikus vagyok, akkor a következő hangot ütném meg: szelíden, bátorítónan beszélnék a kezdővel, csodálattal vegyes kétkedéssel és kétkedéssel vegyes csodálattal közelednék a mesterhez, elrettentő és tárgyilagos hangot ütnék meg a kontárral szemben, gúnyolódnék a hetvenkedővel, s a lehető legmaróbb hangon szólnék a cselészövhöz. Az a műbíráló, aki mindenkihez csakis egyféleképp tud szólni, jobban tenné, ha meg sem szólalna. S kiváltképp az, aki mindenkivel csak udvariaskodik, alapjában véve még azal szemben is goromba, akivel valóban udvarias lehetne.” Bizonyos gyanakvással, bizonyos elragadtatással lát(ott) neki a bírálatainak éppúgy, mint a szerkesztésnek (a *Holmi* kritikarovatát végig ő vezette), és így „festette meg” ezeket a remek portrékat is.

„FÖNN A HAVAS TAJGÁN VALAHOL”

Varró Dániel: *A szomjas troll. Kis viking legendárium*

■ Hogy *A szomjas troll* kizárólag gyerekkönyv lenne? Nem állítom. Hogy felnőtteknek szóló mű lenne? Azt sem mondanám. Azt hiszem, akkor tudunk érdemben a legjobban beszélni róla, ha nem akarjuk beletuszkolni egy olyan kategóriába sem, ami éles határvonalat húz a gyerek és a felnőtt olvasóközönség közé.

A szomjas troll megalkotottsága sokrétegű, a szerző egyaránt építkezik az északi mitológia, a népmesék és műmesék, ismert lírai művek, a fantasy, a kaland- és szerepjátékok, illetve a populáris irodalom műfaji jellegzetességeiből. A kötet négy történetből áll: *A szomjas troll*, *A kíváncsi óratörpe*, *A kis hablegény* és *A leprikónok átka*. Ezek látszólag különálló történetek, azonban bizonyos szövegekői átjárások – közös szereplők, helyszínek, ok-okozati összefüggések – összekapcsolják őket, egységes egészet hozva létre. A részek formailag határolódnak el egymástól, és különböző irodalmi hagyományokat idéznek meg. *A szomjas troll* rímelve és szótagszáma Edgar Allan Poe *A holló* című versére hasonlít (az 5. és 6. sor Varró Dánielnél nem jelenik meg), *A kíváncsi óratörpe* a *Kalevala* formai jegyeit követi (ez még inkább erősíti az északi hagyományok felelevenítését, amely ekként nem csupán a tartalomra korlátozódik), *A kis hablegény* tulajdonképpen makáma (a rímes próza Varró előző köteteiben is jelen van, elég csak a *Mi lett hova?* kötet *Üzenet az olvasónak* című szövegére gondolni, amelyben a szerző a műfajra is reflektál), végül *A leprikónok átka* a szerepjátékok, ezen belül pedig a lapozgatós játékkönyvek hagyományát idézi meg.

Ahhoz, hogy a játékkönyv valódi szórakozást nyújtson, a választási lehetőségek ejtsék gondolkodóba az olvasót, ne legyenek egyértelműek, illetve rendben legyen az ok-okozati összefüggések rendszere, nagymértékű figyelem, logika és szervezethez szükséges a szerző részéről – *A szomjas troll* szerzője pedig nem is szenvedett hiányt ezekben a vonásokban, bravúrosan csomagolta rímes formába a kalandot.

A továbbiakban e kritika szerzője arra vállalkozik, hogy a kis legendárium iránti csodálatának hangot adva a kritika olvasójának is felkínálja azt a lehetőséget, hogy tetszőleges sorrendben olvassa végig az észrevételeket, illetve válogasson a szempontok között. Most tehát döntés előtt áll az olvasó: elolvashatja a kötet szövegeinek rövid tartalmi összefoglalóját, amennyiben nem olvasta a kötetet (1), ha már olvasta, akkor rövid áttekintést kaphat a lapozgatós kalandkönyvekről (6), vagy a szöveg mesei rétegeit veheti számba (2). Amennyiben nem szeretne belekapcsolódni a játékba, az instrukciók figyelembe vétele nélkül olvassa végig az egymás után következő részeket.

(1) A kötet első szövege egy troll kalandját meséli el, aki miután megevett négy vikinget, nagyon megszomjazott a lakkaszörpre. A közeli kocsmában azonban sokféle szörp van, csupán lakkából készült nincsen, ugyanis az összes lakkát elrabolta Mökki, a mocsári goblin. A szomjas troll felkerekedik, hogy visszaszerezze a lakkát. A második szöveg egy csintalan óratörpe története, aki egy napon játszani kezd a toronyóra egyik fogaskerekével. A játék

következtében az óra elromlik, ezért a törpe ellátogat a bölcs Jukka-Pekkához, hogy segítsen neki. Azonban a törpe ismét játszani kezd a Jukka-Pekkától megszerzett kerékkel, így az is elromlik, ezért magának kell megtalálnia a megoldást. A harmadik szöveg egy kis hablegény kalandját mutatja be, aki elindul, hogy megmentse bajba jutott nővéreit. Az utolsó történetben egy viking falucskára átok nehezu: a felnőttek ismét gyerekek képzelik magukat. Ez néhány napig mulatságosnak bizonyul, azonban egy idő után a gyerekek számára elkél a felnőttek segítsége, ezért két kis viking gyerek elindul, hogy felszabadítsák a falut az átok alól. Tulajdonképpen az utolsó szöveg szintetizáló egység, amelyben ismét megjelennek az előző történetek szereplői, csak hogy itt mellékszereplői pozícióba kerülnek: vagy segítik, vagy éppen gátolják a kis vikingeket a cél elérésében. Az olvasó az utolsó történetben is találkozhat hableányokkal, ismét bepillanthat a kocsmába, ahol az első szöveg trollja lakkaszörpöt kért, vagy találkozhat a harmadik szövegből ismert erdei törpékkel, amennyiben a döntései alapján arrafele veszi az irányt. Mindemellett az első három szöveg esetén is megfigyelhetünk szövegközi kapcsolatokat, például a kis hablegény anyukája ugyanaz a sellő, akivel az első szöveg trollja is találkozik.

Az olvasó ezután elolvashatja a történetek mesei háttérére vonatkozó részt (2) vagy a szövegek szereplőit ismerheti meg részletesebben (3).

(2) Az egyik legszembeötlőbb kulturális séma, amelyet a szövegek működtetnek, a mesei hagyományok fellelvenítése. A *szomjas troll* szerzője kétféle módon használja fel a mesei elemeket: szervesen a szöveg részévé teszi őket, vagy megbontja a sztereotip olvasói elvárást azzal, hogy a megszokott mesei eseménnyel teljesen ellenkező fordulatot iktat az eseménysorba. Az első esetre példa lehet számos olyan elem, ami Propp kategorizációi-

ból is ismert: a segítséget nyújtó személyek vagy lények jelenléte (partra vetett sellő, akit visszadob a troll a vízbe, az erdőben élő törpék, az oroszlánfókák, a tarisznys rák, Jukka-Pekka, a dalnok stb.), a varázseszközök (fogaskerek, varázsbikmakk, sisak stb.), segítség olyan szereplőktől, akiket a főhős megment (hableány, fókátündér stb.), többnapos járót különféle megállók között (pl. „Úgyhogy a kis hablegény ment, mendegélt tovább, / vagyishogy úszott és úszdogált, / csak úszott és úszott, és rémesen unta már, / közben kitavaszkodott, aztán beköszöntött a nyár”). A második eset példái sok esetben összefüggnek a metafikcióval, néhány szereplői szólam konkrétan kiemeli, hogy mi az a mesei sztereotípi, amivel a szöveg szembemegy: „Egy kívánságod cserébe teljesítem, troll legényke, / Mít kívánsz? Temérdek kincset? Szerelmet? Sok észt talán?» / »Szerelmet...? Hát ne szeressen csak azért most senki engem, mer hogy el van varázsolva, az tők béna vóna úgy.«” Varró Dániel trollja sorra visszautasítja a hableány által felkínált lehetőségeket, ezzel újraírva a tengerbe visszadobott aranyhal meséjének közismert sémáját. Árnyalja az újraírást, hogy a hős épp azt az eszközt kéri vissza, ami mindig is az övé volt, és amit ő maga tett tönkre: a buncósbot megjavításának gesztusa egyúttal azt is jelzi, hogy ebben a mesében nincs szükség varázseszközökre, a troll önerőből fogja megoldani a problémákat. A Mökkivel való párbeszéd és a próbák ismertetése szintén népmesei hagyományra épül, azonban a troll nem töri magát a fejtörők kitalálásán, a gordiuszi csomó szétvágására emlékeztető módszerrel fejbe csapja a goblint: „»Ha hét torta vágva félbe három orktorokba fér be, / és a tortaforma csorba, hány ork torka kell, mikor ötven torta / van de csak ha... « / Bumm, a bunkó fejbe csapta, / és a lakkát zsákba rakva vitte máris Kalle troll.” A kis hablegény találkozása a tarisznys rákkal szintén megbontja a megszokott mesei dialógust: „és ezt úgy értette, hogy »Adjonisten öregapám« /, mire a

rák felemelte az ollóját és mérgesen vágta Jespert vele kupán, / mert tényleg nagyon bölcs volt, úgyhogy megértette, amit mondott neki, de amilyen bölcs volt, pont olyan goromba, / és azt felelte, hogy »Balszerencséd, hogy öregapádnak szólítottál, mert nem szeretem, ha megjegyzéseket tesznek a koromra.«” A kíváncsi óratörpe teljesen véletlenül épp annál a hét törpénél száll meg, akiknél Hófehérke is menedéket talál a későbbiekben. A főhős, Eino azonban nem marad ott addig, hogy megismerhesse Hófehérkét: már az nagyon fárasztó a számára, hogy dolgoznia kell a többi törpével a bányában, de amikor meglátja, hogy valaki megette a müzlijét, és belefeküdt az ágyukba, végképp elkedvetlenülíti az erdei törpe-léttől, így továbbáll onnan. A kis hablegény több közismert műmesére is rájátszik, például a *Hamupipőkére* („Nem voltak gonoszak ezek a nővérek különben, nem szórtak például az iszapba kagylóhéjat vagy csigaházat, / és nem mondták neki, hogy mire megjövünk, Jesper, az iszapból ezeket kihalásszad”), továbbá maga a szerző emeli ki az Andersen-mese intertextusát: Jesper, a kis hablegény Dániába kell ússzon, hogy megmentse testvéreit, illetve megjelenik Andersen neve is („...marcangolta szívét a búbánat, / nem is beszélve a sóvárgásról, ami fiatal hablegény szívében Andersen-mesék főszereplőire jellemző módon túlradt”). Mindezeket figyelembe véve *A szomjas troll* tekinthető posztmodern mesekollázsnak is, amely ismert elemekből építkezik, hogy új, hagyománybontó meséket hozzon létre.

Az olvasónak ezek után érdemes elolvasnia a szereplőkről szóló részt (3) vagy a kalandkönyvek ismertetését (6), amennyiben még nem olvasta.

(3) A kötet alcíme (*Kis viking legendárium*) egy a középkorig visszanyúló műfaji hagyományt idéz meg: a legendárium eredetileg a szentek élet-történetéhez kötődött, csodás elemet

tartalmazó történetek gyűjteménye volt. A *viking* jelző egyértelműen a pogány hitvilág felé tolja el a jelentést, tehát olyan történeteket olvashatunk, amelyek a viking kultúra egy-egy szereplőjét helyezik fókuszpontba. A szerző egyáltalán nem választ szokványos karaktereket főhősnek. Az első három történet főszereplői mind meselények, csak az utolsó szöveg főhőse ember, a kis viking gyerek. Még érdekesebbé teszi a helyzetet, hogy az utolsó főszereplő a lapozgató kalandkönyv lehetőségei alapján tulajdonképpen egybeesik magával az olvasóval. A főhősök a következők: Kalle, a troll; Eino, a kíváncsi óratörpe; Jesper, a kis hablegény; majd a kis viking, általa pedig maga az olvasó. Ez a sorozat érdekes módon mintha egy átalakulástörténetet is magában rejtene: a troll kifejezetten mesei lény (általában gonosz, bár itt pozitív szerepkörben látjuk); az óratörpe megjelenésében már van valami hasonló az ember megjelenéséhez, de őt is tipikusan a mesei lények közé soroljuk; a hablegény fikatív hős, de félig hal, félig ember; a kis viking könyvben megformált emberi szereplő; az olvasó pedig hús-vér valóság, ténylegesen ember. A mesékre jellemző bildungsroman-karakter tehát nem pusztán az egyes történetekben jelenhet meg, hanem maga a kötet is egy átalakulást vagy legalábbis változási folyamatot mutat be. A mellékszereplők az északi, a kelta és angolszász mitológiák tárházából származnak, de megformáltságukon egyértelműen érezhető Tolkien hatása is (a balrog és az ork például általa megalkotott lények, illetve az elf is nála nyerte el a *tünde* jelentést, az addigi jelentése nagyjából a Mikulás segítőjére vonatkozott).

Ha további érdekességekre kíváncsi az olvasó, akkor érdemes elolvasnia a mesei rétegekről szóló részt, amennyiben nem olvasta még (2), vagy más irodalmi hagyományoknak (4), esetleg a populáris kultúra újraértelmezési módjának nézhet utána (5).

(4) A mesei és mitologikus rétegek mellett kiemelhetünk néhány olyan irodalmi hagyományt, amelyek szintén sejthetők a szövegben. *A leprikónok átkában* például a szárnyas vadmalac alakja érkeztetett akár Weöres Sándor *Bóbita* című verséből is („Bóbita, Bóbita játszik, / Szárnyat ígéz a malacra, / Ráül ígér neki csókot, / Röpteti és kicacagja”), az átkot kiváltó esemény, a lóhere leszakítása a bűnbeesés történetét juttathatja eszünkbe, a szomjas troll számára feltett találós kérdések pedig megidéznek a tolkieni scenáriót, amikor *A hobbitban* Gollam találós kérdéseket tesz fel Bilbónak.

Az olvasó ezután megtudhatja, hogy nem csak a magaskultúra, de a populáris kultúra is hathatott a műre (5), vagy érdemes utánanéznie a kalandjátékok hagyományának (6).

(5) A populáris kultúra hatását már csak azért is ki kell emelnünk, mert az alcím viking szava nem csak a pogány hitvilág felé irányítja figyelmünket, hanem tipikusan popkulturális jelző is: a viking szót eredendően a tengeren portyázó hajósokra használták, a populáris kultúra hozadéka, hogy népre vonatkoztatjuk. A kötetben megalkotott viking világ azoknak a mitológiáknak az elegye, amelyek meghatározóak a mai populáris kultúrában és fantasyben. A vikingek iránt jelentős az érdeklődés mind az irodalomban, mind a filmiparban (pl. a History Channel *Vikingek* című sorozata nagy sikerre tett szert, *Az utolsó királyság* szintén, illetve a Marvel szuperhősfilmek is felhasználják az északi mitológiát, elég csak a *Thorra* gondolni; ezenkívül számos viking metál és folk zenekar is ismert). Az *Így nevel a sárkányodat* című mese szintén egy viking falu életét mutatja be, ahol váratlan sárkánytámadások érhetik az ottlakókat, majd számos bonyodalom után sikerül megszeliidíteni és háziállatként tartani a mesebeli lényeket. *A leprikónok átkának* nyitóképe az animációs rajzfilm jeleneteire emlékeztet: „Békés viking faludban ritkák az ese-

mények, / csak hébe-hóba dűlják fel ádáz meselények, / füstölgő orrlíkokkal elvértve csap le sárkány”, „az sem állapot, / hogy nem tarthatsz te sárkányt mint háziállatot.”

Az olvasónak ezután érdemes részletesebben utánaolvasnia A leprikónok átkának (6) vagy annak, hogy mennyire tekinthetjük gyerekkönyvnek a kötetet (7).

(6) A kötet nagyobbik részét az utolsó történet, *A leprikónok átka* teszi ki, amely a lapozgatós könyvek hagyományát sűríti verses formába. Az ilyen típusú mű fontos vonása, hogy a könyvet nem lineárisan kell olvasni, hanem különböző válaszlehetőségek mentén más-más oldalakra lapozva, tehát az olvasó aktív részese a történetalakításnak (lapozgatós könyv például *A Tűzhegy varázslója* és a *Halállabirintus*). Varró Dániel tudatosan használja fel ezt a hagyományt, amely magyarul a *Kaland-Játék-Kockázat* sorozat keretein belül jelent meg: „Egy kis viking legenda olvasható alant, / mit mondjak, csupa játék, kockázat és kaland, / te vagy a főszereplő, ez egy olyan mese, / legyél a történetnek tevékeny részese!” Ki kell emelnünk, hogy *A leprikónok átkának* van egy nagyon lényeges tulajdonsága: mindig más és más olvasási élményt képes adni, számos alternatív útvonalat bejárhat vele az olvasó. Vannak esetek, hogy nem pusztán néhány opció közül kell választani, hanem bizonyos kérdések megválaszolása memóriát vagy egy kis fejtörést is igényel. A szerep- vagy akár a számítógépes játékokhoz hasonlóan, ha az olvasó jól dönt, akkor különböző eszközökre tehet szert, amelyek a kaland további részeiben segítségére lehetnek. A varázsszavak megszerzésének és alkalmazásának sajátos módja ez: az olvasó ügyességén vagy döntésein múlik, hogy valami a birtokába kerül vagy nem, illetve hogy mennyire könnyen oldhat meg bizonyos próbákat. A kalandjátékokhoz híven a történet véget érhet, amennyiben az olvasónak nem sikerül

megoldania a feladatokat, vagy nem hoz helyénvaló döntéseket különböző helyzetekben. A szöveg összesen 140 részből áll, számos útvonalon lehet eljutni különböző végkifejletekig. A hierarchikus rend megbontása másfajta olvasásélményt ad, amely lehetővé teszi a variációk révén, hogy egyetlen történet helyett akár száz történetben is kalandozhassunk.

Az olvasó rátérhet a populáris kultúrával való kapcsolatok elolvasására (5), a mesei rétegek újraértelmezésére (2), ha nem olvasta még a részt, vagy a gyerekkönyv-felnőttkönyv problematikára (7).

(7) Bár a kötet mesei világra épül, illetve az utolsó szöveg irodalmi játékra invitál, *A szomjas troll* nem csak gyermekkönyv. Ez már csak abból is sejthető, hogy vannak olyan humoros megoldások, amiken aligha fog egy kisgyerek nevetni, attól függetlenül, hogy esetleg érti a szavak jelentését (pl. „az

összeset szivacsos agyvelőgyulladás gyöttri, másnéven kergekór, / vagy ne legyen a nevem Kierkegaard”). A kötet olyan kulturális sémákra épül, amelyeket elsősorban egy felnőtt ért meg igazán. Természetesen a gyerek élvezzi a mesét, és jól szórakozik rajta, de a mesei elemekben rejlő csavart, a sztereotipikus történetektől való eltérést is a felnőttek érzékelik inkább. *A szomjas troll* nem gyerekkönyv és nem is felnőtteknek írt mese. Amiatt működőképes, hogy bármilyen korosztályú olvasót képes lekötni, hiszen számos kulturális sémát mozgósít. Talán az sem helyénvaló, ha azt mondjuk, hogy ott van valahol a gyerekkönyv és felnőtt irodalom között, mert inkább valahogy mindkettő egyszerre: olvashatja felnőtt vagy gyerek, a humor más-más formáján nevet, de mindenképpen jól szórakozik, hogyha a kezébe veszi ezt a kötetet, és elkalandozik vele képzeletben „fönn a havas tajgán valahol”.

Fülöp Dorottya

